

Verdens Gang
Postboks 1185 Sentrum
0107 Oslo
Tel: 22000000

Hanne Skartveit
Erlandstuveien 8
1178 Oslo
Tel: 22297140

Prosjekt: VG følger skattepengene
Medarbeider: Hanne Skartveit
Publikasjon: VG
Publisert: Publisert i Verdens Gang i perioden 25. mai 1999 til 1. juli 1999.
(25. mai, 26. mai, 27. mai, 29. mai, 2. juni, 4. juni, 6. juni, 14. juni,
15. juni, 16. juni, 17. juni, 18. juni, 24. juni, 28. juni og 1. juli)
Medium: Avis
Tema: Politikk/økonomi

"VG følger skattepengene". Det var min arbeidstittel. Spørsmålet var om skattekroneene våre brukes effektivt, og om de brukes der de trengs mest. Det koster penger når et land med fire millioner innbyggere skal styres av både staten, kommuner og fylkeskommuner, i tillegg til direktorater og andre offentlige etater.

Dette var bakteppet da jeg i januar 1999 tok kontakt med forskere og politikere for å diskutere styring og pengebruk i det offentlige.

Snart sto ett spørsmål sentralt: Trenger vi fylkeskommunen? Hvem er fylkespolitikere - og hva gjør de?

Flere av politikerne jeg hadde snakket med, nevnte at det å være fylkespolitiker kan være lukrativt sammenlignet med andre politiske verv. Mens både kommunepolitikere og stortingsrepresentanter har sterkt fokus på seg, lever mange fylkespolitikere i en skjermet tilværelse. Jeg syntes det var interessant dersom det i det stille hadde fått utvikle seg en kultur der politikerne bevilget seg urimelige goder.

Derfor bestemte jeg meg for å kartlegge de økonomiske godtgjøringene hver enkelt fylkespolitiker i Norge mottok i løpet av 1998. Det skulle vise seg å bli en mer omfattende oppgave enn jeg hadde trodd.

Slik jobbet jeg:

Tallarbeidet gjorde jeg hovedsaklig på papir, med penn og kalkulator. Etterhvert hadde jeg mange store papirbunker, ordnet etter tema og fylkene alfabetisk ordnet i hver bunke. Når jeg dobbeltsjekkete opplysninger, brukte jeg opplysningene på papir opp mot notatene eller sakene som lå inne i data-anlegget. Men jeg kan trygt si at hovedtyngden av arbeidet foregikk ved hjelp av telefon, papir og blyant.

* Jeg ringte alle fylkeskommunene og stilte tre spørsmål:

1. Hva mottok det enkelte fylkestingsmedlem i godtgjørelser i 1998?
2. Hvor mange heltidspolitikere er det i fylkeskommunen, og hva har hver av dem i årslønn?
3. Hvor mye kostet det politiske arbeidet i fylkeskommunen i 1998?

Det ble raskt spørsmål om avgrensninger. Skulle tapt arbeidsfortjeneste være med?

Reisegodtgjørelser? Telefongodtgjørelser? Under tvil kom jeg til at dette var dekning

av faktiske utgifter, og at det ryddigste var å operere med de "rene" godtgjørelsene,

altså det politikerne fikk betalt for den jobben de gjorde. Derfor holdt jeg andre godtgjørelser utenfor i oversikten over den enkelte politiker, mens disse pengene

selvfølgelig kom frem i fylkets samlede utbetalinger.

Ikke alle fylker var like velvillige. Fra Nord-Trøndelag fylkeskommune fikk jeg først en

anonym oversikt. Oppland fylkeskommune påsto at Datatilsynet hadde nektet dem

å oppgi lønnslistene til de ansatte, og at det også måtte gjelde fylkespolitikerne.

En telefon

til Datatilsynet avkreftet dette.

Flere andre fylkeskommuner nektet i første omgang å oppgi utbetalingene til den

enkelte politiker. Etter flere runder med fakser frem og tilbake og

diskusjoner om bruk av offentlighetsloven hadde jeg omsider oversikt over hva hvert

eneste fylkestingsmedlem i Norge fikk i godtgjøring i 1998.

* Deretter plukket jeg ut de fem best betalte fritidspolitikerne i hvert fylke og ringte dem.

Jeg ville vite hva slags jobb de hadde ved siden av politikken, og hvor mye de jobbet.

Jeg traff til slutt alle unntatt en. Han lå på sykehus, og i hans sted snakket jeg med

kona hans og med arbeidsgiveren.

* Neste skritt var å skaffe likningsopplysninger på alle heltidspolitikerne og de

fem best betalte fritidspolitikerne i hvert fylke.

Totalt dreide det seg om nærmere 170 personer.

Nå visste jeg hvor mye hver enkelt av dem hadde mottatt fra fylkespolitikken og hva

slags jobb de hadde ved siden av politikken. Samtidig hadde jeg et

anslag over hvor mye de hadde i totale inntekter. Dermed kunne jeg se at

noen av dem

hadde større inntekter enn det jobben og fylkespolitikken skulle tilsi.

Sannsynligheten

var stor for at disse hadde høyt betalte styreverv på toppen – antagelig styreverv de hadde fått gjennom fylkespolitikken.

* Ut fra bunken på 170 politikere valgte jeg ut 37 personer som jeg ønsket å kikke nærmere på.

Gjennom rolleutskifter fra Creditinform fant jeg ut hvilke styreverv de hadde. Noen av politikerne satt i styrer i kraft av sine stillinger i det sivile liv. Noen drev egne familiebedrifter. Alle disse valgte jeg å holde utenfor. Det var styreverv de hadde i kraft av å være fylkespolitikere jeg var interessert i.

* Deretter ringte jeg de forskjellige selskapene og fikk opplyst hvordan de ulike vervene var honorert.

* Etter dette tok jeg kontakt med de politikerne som hadde fete styreverv. Jeg ville både få bekreftet at mine opplysninger var riktige, og høre om de hadde flere styreverv som ikke fremkommer hos Creditinform.

Gjennom det lappeteppet av opplysninger jeg nå satt med, fremkom et interessant bilde: Flere av fylkespolitikkerne hadde gjennom sine verv som folkevalgte inntekter som langt oversteg det som til nå har vært kjent.

Flere av dem tjente mer enn de folkevalgte på Stortinget. En tjente endog mer enn statsrådene: Fylkestingsmedlem Kjell Berge i Akershus hadde i 1998 en samlet inntekt på 730.000 kroner – ene og alene i kraft av å være fylkespolitiker. Blant norske politikere var det bare statsministeren som i 1998 hadde en høyere inntekt enn Kjell Berge.

Fra research til ferdige saker

Kjell Berge måtte bli hovedpersonen da vi startet serien om fylkespolitikernes økonomiske goder. (se art. 25. mai)

Jeg hadde med båndspiller da jeg intervjuet ham, og gjorde det klart forut for intervjuet at "sagt ord skal stå". Han fikk intervjuet til gjennomlesning før publiseringen, men fikk ikke endre sine egne uttalelser – slik han ønsket.

Under arbeidet med å lage oversikten over fylkespolitikernes godtgjørelser, snakket

jeg med en som nevnte at politikerne i Sør-Trøndelag førte dobbel diett.

En ringerunde til alle de andre fylkeskommunene avslørte at det var tre av dem som

hadde en slik praksis: Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Troms. Vi måtte få tak i bilder av noen av politikerne det gjaldt, helst ferske bilder. Det viste seg å være vanskelig.

VGs folk i Tromsø kunne melde om at fylkesordfører Ronald Rindestu var i Arkhangelsk –

sammen med statsminister Kjell Magne Bondevik.

Og der var VG også – ikke for å finne Rindestu, men for å følge statsministeren.

Dermed fikk vi bilde av de to sammen ved matbordet – og vi fikk understreket poenget

med at fylkespolitikere har stilt seg selv i en særklasse: Rindestu førte full diett selv

om han fikk servert mat, statsministeren gjorde det ikke.

Neste runde – flere særordninger

Oppdagelsen av ordningen med dobbel diett fikk meg til å innse at jeg hadde forsømt

en viktig ting: Godtgjøringsreglementene.

Noen av fylkene hadde sendt meg sine godtgjøringsreglementer da jeg første gang

ba om opplysninger om hva hvert enkelt fylkestingsmedlem tjente. De mente jeg

kunne regne ut selv hva politikerne tjente ut fra reglementet – noe som selvsagt var

umulig. Derfor la jeg dem litt irritert til side.

Nå tok jeg dem frem igjen – og så at her var det mye jeg ikke visste om fylkespolitikernes

særordninger. Jeg ringte rundt og fikk tak i dem jeg manglet.

Så satte jeg meg ned og finleste.

Slik fant jeg ut om gunstige "skulkeordninger", om fri bolig og egen diett, og om

kjøregodtgjørelse for kjøring til og fra kontoret hver dag.

På fylkesting

Nordland fylkeskommune var den fylkeskommunen som i særklasse brukte mest

penger på politikerne – og som hadde ekstremt mange heltidspolitikere sammenlignet

med andre fylkeskommuner. Derfor reiste jeg til Mo i Rana der fylkestinget var samlet

i fem dager. Jeg ble ikke klokere på hvorfor Nordland trenger å bruke så mye mer

penger enn de andre fylkene. Men i Nordland var de ikke innstilt på å endre dette.

Fylkesordføreren mente det var vel anvendte penger.

På vei hjem dro jeg innom Hurdal, der Akershus fylkesting var samlet til møte.

Godtgjøringsreglementet var til behandling. Men fylkestinget var i ferd med å foreta en full snuoperasjon. Lederen for godtgjøringsutvalget, Kjell Berge (som selv toppet inntektsstatistikken), hadde gjennom VG tidligere varslet enda bedre ordninger og enda høyere utbetalinger. Men nå satte fylkestinget foten ned: Ikke fem øre i økte utbetalinger til Akershus-politikerne neste år.

Jeg fulgte også opp andre fylkeskommuner som skulle behandle godtgjøringsreglementet før de gikk fra hverandre før valget.

Buskerud utsatte hele saken, på tross av at den hadde stått på sakskartet i lang tid.

Nord-Trøndelag gikk gjennom sitt reglement og slettet alle særordninger for de folkevalgte.

De tre fylkene som hadde praktisert dobbel diett, fjernet dette i løpet av våren og tidlig sommeren. Og fylkesordførernes arbeidsutvalg refset sine egne og ba om full gjennomgang av fylkespolitikernes godtgjøringer og særordninger.

Problemer underveis

Det er aldri lett å lage journalistikk på tallmateriale. I mitt tilfelle var det et problem at ikke alle fylkene førte sine budsjetter og regnskaper på nøyaktig samme måte. Men jeg måtte bruke de tallene jeg fikk, samtidig som jeg opplyste leseren om at tallene ikke alltid var sammenlignbare. For eksempel hadde Møre og Romsdal innbakt den tapte arbeidsfortjenesten i sine godtgjøringer, derfor var disse tallene ikke sammenlignbare med tallene fra de andre fylkene.

Problemet ble enda større da jeg ba Kommunenes Sentralforbund om å beregne veksten i administrative stillinger i de enkelte fylkeskommuner de siste tiårene. Tallene kom, men da jeg forela dem for ulike fylkeskommunene, hadde de selv helt andre tall. Det å skulle gå inn i de enkelte tallene og dobbeltsjekke, var en for stor jobb for meg.

Jeg visste at dersom jeg bare kjørte på de tallene jeg hadde fra KS, ville resultatet bli en haug med leserbrev fra fylkesordførere og fylkesrådmenn, og en diskusjon som de færreste leserne ville forstått. Derfor lot jeg denne saken ligge.

Men det er et tankekors at deler av offentlig sektor er så uoversiktlig at det nesten er umulig å komme skikkelig inn i materien.

Det var også flere saker jeg sjekket ut – eller lot være å gå videre på. Jeg ville ikke

at serien om fylkespolitikere skulle bli smålig, jeg ville ha frem det jeg selv mener er graverende særbehandling. Derfor lot jeg for eksempel være å skrive om pensjonsordninger, som så langt jeg kunne se, ikke avvek i særlig grad fra det politikere og tillitsvalgte har i andre organer.

Tidsbruk

Jeg begynte med dette prosjektet i januar 1999, og arbeidet med det helt til jeg gikk ut i ferie og svangerskapspermisjon 1. juli samme år. Jeg gikk i vanlig vaktplan hele tiden (bortsett fra den siste måneden, da gikk jeg ut av vaktssystemet pga bekkenløsning). Det betyr at jeg som regel fulgte det vanlige nyhetsbildet på kvelds – og helgevakter, og også på vanlige dager når nyhetsbildet krevde det. Men i perioder ble jeg skjermet og fikk jobbe utelukkende med dette prosjektet.

Opprinnelig var det meningen at de første sakene skulle publiseres rett etter påske – og at oppfølgingen utover våren skulle være bredere på pengebruk i offentlig sektor. Men ting tok mer tid enn planlagt. Det å få ut alle opplysningene, særlig fra de fylkeskommunene som i utgangspunktet var uvillige, krevde mye tid. De påfølgende ringerundene i flere etapper tok også mye tid. Av alle de jeg skulle snakke med, manglet det gjerne 4-5 stykker, som det tok en evighet å få tak i.

Timing

Vi diskuterte inngående når artiklene skulle publiseres. Noen mente vi burde vente til valgkampen, at sakene ville få større gjennomslag da. Andre mente vi måtte trykke nyhetene når vi hadde dem, og at disse avsløringene ville få gjennomslag uansett. Selv var jeg delt. Saklig sett mente jeg at det var gode argumenter som talte for å vente til valgkampen. Samtidig visste jeg at jeg da ville være ute i svangerskapspermisjon, og ikke ville få mulighet til å følge opp mine egne saker.

Det var redaksjonsledelsen som til slutt skar igjennom og sa at sakene skulle på trykk så snart de var ferdige.

Vi bestemte oss for å trykke rett etter pinse, og avsløringene ble annonsert i avisen pinseaften.

Orderud-drapet skjedde som kjent i pinsen. Derfor ble Orderud-drapet det soleklare

oppslaget. Mandag kveld, 2. pinsedag, diskuterte vi (vaktsjef, redaksjonssjef og jeg) om vi skulle utsette hele fylkesrigget. Konklusjonen ble at det ble vanskelig, både fordi sidene var tegnet ut, men mest av alt fordi de var forhåndsvarslet i lørdagsavisen.

Mine fylkesavsløringer druknet naturlig nok litt i dette nyhetsbildet. Slik er journalistikken.

Erfaringer og tanker i ettertid

Denne typen graveprosjekter er hardt arbeid. Det blir mange hverdager der motet synker fordi du heller ikke denne dagen får inn de opplysningene du har blitt lovet.

Eller når du fortsatt ikke har fått tak i de tre personene som du manglet for en uke siden – og for to uker siden.

Men tilfredsstillelsen blir desto større når opplysningene er i boks, når listen er komplett og du kan gå løs på neste etappe. Da er det verdt alt slitet.

Jeg gjennomførte dette prosjektet alene frem til jeg gikk ut i permisjon. Det var

meningen at det skulle bli med en journalist til i løpet av våren. Men det manglet folk

på avdelingen, og noen av kollegaene holdt på med andre prosjekter.

Det hadde vært en fordel å være to. Det er fint å ha en å spille ball med, og man kan

holde hverandre oppe når ting går tungt. Samtidig er det lettere å styre tiden når man

jobber alene. Det gir fleksibilitet, og det er en fordel.

Jeg hadde god støtte fra sjefene mine. Særlig vil jeg trekke frem lederen for samfunnsavdelingen, John Bones, som skjermet meg og ga meg tid til å jobbe med disse

sakene. Og Helje Solberg, som i den siste fasen av arbeidet fungerte som gruppeleder for

politisk, hjalp meg på noen avgjørende punkter når jeg sto fast. Hun stilte de rette

spørsmålene og fikk meg videre. Og redaksjonssjef Jan Erik Laure ga i den siste

innspurten gode råd om hvordan så komplisert stoff kan presenteres.

Noe av det jeg syntes var mest spennende med dette prosjektet, var at jeg selv fikk

sette meg ned og tenke: Hva synes jeg er viktig? Hvilke samfunnsområder synes jeg er

for lite belyst – hvor kan jeg gå inn og se hva jeg finner?

Hadde jeg hatt bedre tid, ville jeg gått videre på flere konkrete saker for å belyse hvordan

skattepengene våre blir brukt. Andre ting satte en

stopper for dette. Men selve arbeidsformen vil jeg ta med meg videre når jeg er

tilbake i jobb.

Men ting tok mer tid enn planlagt. Det å få ut alle opplysningene, særlig fra de fylkeskommunene som i utgangspunktet var uvillige, krevde mye tid. De påfølgende ringerundene i flere etapper tok også mye tid. Av alle de jeg skulle snakke med, manglet det gjerne 4-5 stykker, som det tok en evighet å få tak i.

Timing

Vi diskuterte inngående når artiklene skulle publiseres. Noen mente vi burde vente til valgkampen, at sakene ville få større gjennomslag da. Andre mente vi måtte trykke nyhetene når vi hadde dem, og at disse avsløringene ville få gjennomslag uansett.

Selv var jeg delt. Saklig sett mente jeg at det var gode argumenter som talte for å vente til valgkampen. Samtidig visste jeg at jeg da ville være ute i svangerskapspermisjon, og ikke ville få mulighet til å følge opp mine egne saker.

Det var redaksjonsledelsen som til slutt skar igjennom og sa at sakene skulle på trykk så snart de var ferdige.

Vi bestemte oss for å trykke rett etter pinse, og avsløringene ble annonsert i avisen pinseaften.

Orderud-drapet skjedde som kjent i pinsen. Derfor ble Orderud-drapet det soleklare oppslaget. Mandag kveld, 2. pinsedag, diskuterte vi (vaktsjef, redaksjonssjef og jeg) om vi skulle utsette hele fylkesrigget. Konklusjonen ble at det ble vanskelig, både fordi sidene var tegnet ut, men mest av alt fordi de var forhåndsvarslet i lørdagsavisen.

Mine fylkesavsløringer druknet naturlig nok litt i dette nyhetsbildet. Slik er journalistikken.

Erfaringer og tanker i ettertid

Denne typen graveprosjekter er hardt arbeid. Det blir mange hverdager der motet synker fordi du heller ikke denne dagen får inn de opplysningene du har blitt lovet.

Eller når du fortsatt ikke har fått tak i de tre personene som du manglet for en uke siden – og for to uker siden.

Men tilfredsstillelsen blir desto større når opplysningene er i boks, når listen er komplett og du kan gå løs på neste etappe. Da er det verdt alt slitet.

Jeg gjennomførte dette prosjektet alene frem til jeg gikk ut i permisjon. Det var

meningen at det skulle bli med en journalist til i løpet av våren. Men det manglet folk på avdelingen, og noen av kollegaene holdt på med andre prosjekter.

Det hadde vært en fordel å være to. Det er fint å ha en å spille ball med, og man kan holde hverandre oppe når ting går tungt. Samtidig er det lettere å styre tiden når man jobber alene. Det gir fleksibilitet, og det er en fordel.

Jeg hadde god støtte fra sjefene mine. Særlig vil jeg trekke frem lederen for samfunnsavdelingen, John Bones, som skjermet meg og ga meg tid til å jobbe med disse sakene. Og Helje Solberg, som i den siste fasen av arbeidet fungerte som gruppeleder for politisk, hjalp meg på noen avgjørende punkter når jeg sto fast. Hun stilte de rette spørsmålene og fikk meg videre. Og redaksjonssjef Jan Erik Laure ga i den siste innspurten gode råd om hvordan så komplisert stoff kan presenteres.

Noe av det jeg syntes var mest spennende med dette prosjektet, var at jeg selv fikk sette meg ned og tenke: Hva synes jeg er viktig? Hvilke samfunnsområder synes jeg er for lite belyst – hvor kan jeg gå inn og se hva jeg finner?

Hadde jeg hatt bedre tid, ville jeg gått videre på flere konkrete saker for å belyse hvordan skattepengene våre blir brukt. Andre ting satte en stopper for dette. Men selve arbeidsformen vil jeg ta med meg videre når jeg er tilbake i jobb.

Men ting tok mer tid enn planlagt. Det å få ut alle opplysningene, særlig fra de fylkeskommunene som i utgangspunktet var uvillige, krevde mye tid.

De påfølgende ringerundene i flere etapper tok også mye tid. Av alle de jeg skulle snakke med, manglet det gjerne 4-5 stykker, som det tok en evighet å få tak i.

Timing

Vi diskuterte inngående når artiklene skulle publiseres. Noen mente vi burde vente til valgkampen, at sakene ville få større gjennomslag da. Andre mente vi måtte trykke nyhetene når vi hadde dem, og at disse avsløringene ville få gjennomslag uansett.

Selv var jeg delt. Saklig sett mente jeg at det var gode argumenter som talte for å

vente til valgkampen. Samtidig visste jeg at jeg da ville være ute i svangerskapspermisjon, og ikke ville få mulighet til å følge opp mine egne saker.

Det var redaksjonsledelsen som til slutt skar igjennom og sa at sakene skulle på trykk så snart de var ferdige.

Vi bestemte oss for å trykke rett etter pinse, og avsløringene ble annonsert i avisen pinseaften.

Orderud-drapet skjedde som kjent i pinsen. Derfor ble Orderud-drapet det soleklare oppslaget. Mandag kveld, 2. pinsedag, diskuterte vi (vaktsjef, redaksjonssjef og jeg) om vi skulle utsette hele fylkesrigget. Konklusjonen ble at det ble vanskelig, både fordi sidene var tegnet ut, men mest av alt fordi de var forhåndsvarslet i lørdagsavisen.

Mine fylkesavsløringer druknet naturlig nok litt i dette nyhetsbildet. Slik er journalistikken.

Erfaringer og tanker i ettertid

Denne typen graveprosjekter er hardt arbeid. Det blir mange hverdager der motet synker fordi du heller ikke denne dagen får inn de opplysningene du har blitt lovet.

Eller når du fortsatt ikke har fått tak i de tre personene som du manglet for en uke siden – og for to uker siden.

Men tilfredsstillelsen blir desto større når opplysningene er i boks, når listen er komplett og du kan gå løs på neste etappe. Da er det verdt alt slitet.

Jeg gjennomførte dette prosjektet alene frem til jeg gikk ut i permisjon. Det var meningen at det skulle bli med en journalist til i løpet av våren. Men det manglet folk på avdelingen, og noen av kollegaene holdt på med andre prosjekter.

Det hadde vært en fordel å være to. Det er fint å ha en å spille ball med, og man kan holde hverandre oppe når ting går tungt. Samtidig er det lettere å styre tiden når man jobber alene. Det gir fleksibilitet, og det er en fordel.

Jeg hadde god støtte fra sjefene mine. Særlig vil jeg trekke frem lederen for samfunnsavdelingen, John Bones, som skjermet meg og ga meg tid til å jobbe med disse sakene. Og Helje Solberg, som i den siste fasen av arbeidet fungerte som gruppeleder for politisk, hjalp meg på noen avgjørende punkter når jeg sto fast. Hun stilte de rette spørsmålene og fikk meg videre. Og redaksjonssjef Jan Erik Laure ga i den siste innspurten gode råd om hvordan så komplisert stoff kan presenteres.

Noe av det jeg syntes var mest spennende med dette prosjektet, var at jeg selv fikk

sette meg ned og tenke: Hva synes jeg er viktig? Hvilke samfunnsområder synes jeg er for lite belyst – hvor kan jeg gå inn og se hva jeg finner?

Hadde jeg hatt bedre tid , ville jeg gått videre på flere konkrete saker for å belyse hvordan skattepengene våre blir brukt. Andre ting satte en stopper for dette. Men selve arbeidsformen vil jeg ta med meg videre når jeg er tilbake i jobb.

Oslo, 6. januar 1999

Hanne B. Skartveit